

ERMENİLER VE KÜRTLER GERÇEKTE KARDEŞ Mİ?

Mustafa Yıldız

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Yıldız, Mustafa. "Ermeniler ve Kürtler gerçekten kardeş mi". İNSAMER, 09.10.2020.

Analiz

Binlerce yıldır Kafkasya'da yaşayan Kürtler, tarihin farklı dönemlerinde kendi siyasi yapılarını kurmuş bölgedeki önemli azınlık gruplardan biridir. 9. yüzyılda İbrahim el-Kurdi zamanında Komutan Deysem tarafından Berda şehrinde kurulan Deysemî Devleti'nin toprakları, Kura Nehri kıyılarında yer almıştır. 1587 yılında İran Şahı Abbas döneminde 24 büyük Kürt aşiretinin Kafkasya'ya göç ettirilmesi, bölgedeki Kürt nüfusun artmasında etkili olmuştur. Onların torunları olan ve Karabağ'da yaşayan Kürt aşiretler, uzun süre 24'ler olarak anılmıştır.

Bölgedeki Kürtler 1. Dünya Savaşı'nın ardından, özellikle 1917 Bolşevik Devrimi sonrası, Kafkasya'da siyasi bir güç olarak yeniden ön plana çıkmaya başlamış ve Sovyetler Birliği içinde otonom bir bölge olan Kızıl Kürdistan isimli yapıyı kurmuştur.

Kızıl Kürdistan bölgesi, bugün Ermeniler ve Azeriler arasında sorun olan Dağlık Karabağ'ın batısında, Ermenistan'ın hemen doğusunda, Kuro ile Aras nehirleri arasında kalan bölgedir. 1926 yılındaki nüfus sayımı sonuçlarına bakıldığında o dönem 55.000 olan bölge nüfusunun %72'sinin Kürtlerden, %26'sının Azerilerden, %0,7'sinin Ermenilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Kafkasya Kürtlerinin kurduğu Kızıl Kürdistan Otonom Bölgesi, ismini Sovyetler Birliği'nin sembolü olan kırmızı bayrağa atfen almıştır. Bu nedenle bu yapıya Bolşevik Kürdistanı da denilmiştir.

1923-1929 yılları arasında Kürdistan Kazası olarak yarı özerk bir statüye sahip olan Kızıl Kürdistan bölgesi, 1930'lardan sonra çeşitli idari birimlere bölünmüş ve Laçın, Kubatlı, Kelbecer ve Zengilan arasında yayılmıştır. Bu bölgede Azerilerin etki alanında yaşayan Kürtlerin büyük bölümü Şii olduğu için

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

kültürel anlamda diğer bölgelerdeki Kürtlerden farklılık göstermektedirler. Ruslar geleneksel hedefleri olan sıcak denizlere inme hayallerini gerçekleştirmek için bu dönemde Kafkasya'da tampon bir bölge oluşturarak farklı etnik yapıları birbirine karşı kullanmıştır.

Kızıl Kürdistan'ın otonom statüsünün korunmasının Türkiye ve İran'daki Kürtlerin de benzer taleplerle buralardaki siyasi gerilimi tırmandırmasından endişe eden Ankara ve Tahran yönetimleri, bölgenin özerk statüsünden duydukları rahatsızlığı her fırsatta Moskova'ya iletmiştir.

İlerleyen süreçte, Sovyetler yine kendi çıkarları gereği Kızıl Kürdistan'ın otonom statüsünü ortadan kaldırmıştır, ancak 1992'de Sovyetlerin dağılmasıyla bölge bir kez daha hareketlenmiştir. Bu dönemde Ermenistan'la Azerbaycan arasında başlayan bölgesel toprak mücadelesinde Kürtlerin yaşadığı yerler de ciddi bir gerilim sahasına dönüşmüştür.

Özellikle 1990'lı yıllarda Kızıl Kürdistan'ın tekrar hareketlenmesiyle Kürtlerin yaşadığı yerleri işgal eden Ermeniler, Kürtlere yönelik baskı ve asimilasyon faaliyetlerini arttırmıştır. Ermenilerin bu hamlesi, daha Osmanlı döneminde ve özellikle de 1. Dünya Savaşı sırasında, bu bölgede yaşanan büyük Kürt katliamlarını hatırlatır niteliktedir. Büyük Ermenistan önündeki en önemli engellerden biri olarak görülen bölgedeki Müslüman Kürt halkı, Ermeni çetecilerden her türlü zulmü ve işkenceyi görmüştür. Van'da 1915'te Ermeniler tarafından katledilen ve büyük çoğunluğu Kürt olan 2.500 Müslüman anısına dikilen Zeve Şehitliği de bu katliamın kanıtlarından biridir. 1. Dünya Savaşı sırasında eli silah tutan Müslüman erkek nüfusun cephelere gönderilmesi nedeniyle cephe gerisinde savunmasız kalan yaşlı, kadın ve çocukların Ermeni çetelerce katledildiğini gösteren çok sayıda belge ve şahitlik vardır.

Ermeniler benzer bir vahşeti Sovyet sonrası dönemde Kafkasya'da bir kez daha sergilemek istemiştir. Ermenilerin geçmişte yaptığı katliamları bilen Kürt siviller, tıpkı Azerbaycanlı siviller gibi Dağlık Karabağ bölgesinden kitleler hâlinde göç etmiştir. 1990'ların başında Sovyetlerin dağılması ardından, Ermenistan Karabağ'da bulunan Kürtlere baskı ve zulüm yaparak Azerbaycan'a karşı bir tampon bölge oluşturmak istemiş ancak Kürtlerin büyük bölümü bu projeye karşı çıktığı için Ermenilerin planı akamete uğramıştır.

Ermenilerin taleplerinin Kürtlere reddedilmesi üzerine, Erivan yönetimi kısa süre içerisinde Laçın, Kubatlı, Kelbecer ve Zengilan vilayetlerinde yaşayan Kürtlerin %70'ini Azerbaycan'a, %30'unu Rusya'ya sürmüştür. Yeniden ihya edilmek istenen Kızıl Kürdistan'ın başkenti Laçın ise, Mayıs 1991'de işgal edilerek tahrip edilmiş, binlerce Kürt katledilmiş veya göçe zorlanmıştır. Ermeniler şehri ele geçirdikten sonra şehrin adını Kaşatag olarak değiştiren burayı "eski bir Ermeni

şehri" olarak tanıtmaya çabası içine girmiştir. Bu süreçte Kızıl Kürdistan'ın kırsal kesimleri Kürt nüfustan ve tarihî yapılarından sistematik olarak arındırılmıştır. 1993 yılında Kürtlerin nüfus olarak en kalabalık olduğu Kelbecer şehrine baskın yapan Ermenilerin yoğun top atışları sebebiyle yaklaşık 100.000 mülteciyi barındıran şehirde halk, canını kurtarmak için 3.700 metre yüksekliğindeki Murov Dağı'na kaçmak zorunda kalmıştır. Kızılhaç'ın hazırladığı bir rapora göre, bölgede en az 15.000 sivil donarak hayatını kaybetmiştir. Kurtarma ve tahliye araçlarına saldıran, sivilleri pusuya düşürüp öldüren Ermeniler, bölgede büyük bir kıyım gerçekleştirmiştir. Daha sonra da şehrin Kürtçe "dağ şehri" anlamına gelen ismi Karvajar olarak değiştirilmiştir. Kızıl Kürdistan'daki Ermeni saldırıları doğal çevreyi de kapsayacak

*Ermeniler
1984-1994
yılları
arasında
Karabağ'daki
Müslüman
Kürtlere ve
Türlere
karşı âdeta
topyekûn bir
etnik temizlik
yaparak
binlerce Kürt
ve Türk'ü
katletmiştir.*

şekilde genişletilmiş; Kelbecer'in etrafındaki bozulmamış ormanlar toptan kesime açılıp yakacak odun olarak Ermenilere satılmıştır. Bu süreçte Ermeniler tarafından yerle bir edilen Kızıl Kürdistan'da yaşanan zulüm ve katliamlar, halkın çoğunluğu Müslüman olduğu için Batılı ve Ermeni haber kaynaklarında yer almamıştır. Kürt kasabası Zengilan'dan kaçan bir çoban, Kızıl Kürdistan'da yaşananları *New York Times*'tan bir muhabire şu sözlerle özetlemiştir: "Daha önce çok şeyimiz vardı, şimdi hiçbir şeyimiz yok!"

Bu kıyımdan sağ kurtulan Kürtler, o zamandan beri Azerbaycan ve Rusya'daki büyük kentlere dağılmış durumdadır. Ancak buldukları şehirlerde sığınmacı olarak yaşayan bu insanlar,

ekonomik ve sosyal olarak birçok sıkıntı içindedir. Ermeniler 1984-1994 yılları arasında Karabağ'daki Müslüman Kürtlere ve Türklere karşı âdeta topyekûn bir etnik temizlik yaparak binlerce Kürt ve Türk'ü katletmiştir. Ermeniler bugün de Yezidi Kürtleri bölgeden sürmek için bu insanların arazilerine ve evlerine tedrici şekilde el koyup göçe zorlamaktadır.

Hasılı 27 Eylül'de tekrar alevlenen Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki sıcak çatışmalarla birlikte, PKK medyasının Kürtler ve Ermeniler arasında dostluk olduğunu iddia etmesi hamasetten başka bir şey değildir. Zira tarih boyunca Ermenilerin Kürtlere yönelik katliamları tarihî kayıtlarda tüm delilleriyle yer almaktadır.

Kaynakça

Bulut, Faik. "Kızıl Kürdistan hakkında bilinmeyen bazı meseleler". *Gazete Duvar*, 04.09.2019.

"Kızıl Kürdistan Belgeseli". Rudaw, https://www.youtube.com/watch?v=yimbAc_Z-cc

Muğlu, İmbat. "Ermenilerin Karabağ'da Kürt Soykırımı". <https://hyetert.org/2020/06/28/ermenilerin-karabagda-kurt-soykirimi/>

Oktay, Hasan. "Rusların Kafkaslarda Kürdistan oyununu kim bozdu". *Kafkasam*, 25.04.2016.

R. Izady, Mehrdad. "Kafkasya'da Ermenilerin Kürt Soykırımı". <https://www.basnews.com/tr/babat/482942>

Şamil, Hejar. "Kafkasya Kürtleri". <http://circassiancenter.com/tr/kafkasya-kurtleri/>

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/zeve-sehitligi-katliamlarin-en-buyuk-delili/53652>

<https://www.kurdistan24.net/tr/news/50a283b7-7cb3-4343-b9e9-1590e6597459>

<https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/03102020>

Sonnotlar

- ¹ Roger McDermott, *Kavkaz 2020 Rehearses Joint Operations Against Future Adversaries*, Jamestown, Eylül 2020.
- ² ABD, Fransa ve Rusya, AGİT Minsk Grubu'nu oluşturan üç ülke olarak objektif çözüme dair bugüne kadar bir adım atmadı. Arabuluculuk, tarafsızlık isteyen bir konum olsa da bu üç devlet de Dağlık Karabağ krizinde bu anlayışa sahip değildir.